

Nationaløkonomiens Vilkaar i Danmark.

Af
Julius Schovelln.

I.

Det er saa sin egen Sag at studere Nationaløkonomi i Danmark.

Med det statsvidenskabelige Universitets-Studium gaar det endda an. Ganske vist er Lærestoffet og dets Ordning saa langt fra tilfredsstillende som vel muligt. Men det fortræffelige Læreapparat bøder i høj Grad paa disse Mangler. Saaledes som de personlige Forhold ere for Øjeblikket, er der vistnok intet andet Fakultet, hvor der fra Professorernes Side — saavel de juridiske som de økonomiske — tages saa omfattende og individualiserende Hensyn til de unge Studerende. Have de Universitetssøgende Interesse for deres Fag, ville de for Tiden kunne regne paa en direkte Vejledning af den kyndigste og elskværdigste Art. Herom hersker der almindelig Enighed.

Saaledes som den statsvidenskabelige Examen endnu stedse er ordnet, lærer man imidlertid meget for lidt Nationaløkonomi eller rettere, man faar for liden Lejlighed til at lære økonomisk Tænkning.

Men tifold vanskeligere er det dog heri Landet at erhverve sig økonomisk Forstaaelse og økonomiske Kundskaber udenfor Universitets-Studiet.

Og just hertil er der en vaagnende og voxende Trang. Genoptagelsen af Lovgivningsarbejdet og Livets stigende økonomiske Vanskeligheder maa med Nødvendighed skabe en saadan Trang hos alle tænkende Mennesker.

Hidtil har det været anderledes. I de store evropæiske Kulturlande har Nationaløkonomien allerede forlængst været Modevidenskab. Men herhjemme hører end ikke den tarveligste økonomiske Kundskab endnu til almindelig Dannelse. Folk, hvis hele Tilværelse drejer sig om Penge, ane ikke, hvad Penge er, medens de samme Mennesker godt kunne være fuldt fortrolige med Naturens Vidundere, Marsbeboerne og Maanens Overflade, for ikke at tale om Musik, Kunst og Litteratur. Man kan ofte se juridiske og æsthetiske Spørgsmaal drøftede med virkelig Sagkundskab i vore Dagblade; men i hele vor Presse er der næppe en eneste fast økonomisk Medarbejder af Rang. Ja endogsaa Interessen har indtil for ganske nylig manglet, — naar man da undtager hos Herman Bang. Og er ikke dette Fænomen tilstrækkelig betegnende, at den eneste i den ganske Presse, som til Stadighed og med Udholdenhed gider skrive om økonomiske Sager, som altid er, hvor det rigtig kniber, og har saa grumme meget i sit Hoved og passer paa os alle sammen, just skal være en ung Literat, hvis økonomiske Uvidenhed er ligefrem himmelraabende eller dog mindst lige saa stor som hans ærlige Vilje og gode Hensigt? Selv om Trangen til økonomisk Kundskab endnu ikke skulde

være følt, — være der maa den. Have vi vel mere Vidnesbyrd behov?

Men det kan ikke være andet, end at den ogsaa Dag for Dag vil blive mere og mere følt, komme mere og mere til Bevidsthed. Livet skal nok i vore Dage paatvinge alle virkende og tænkende Mennesker en Trang til økonomisk Kundskab. Det er denne Trang ude i det store Publikum, hos Købmænd og Industri-drivende, Landbrugere og Haandværkere, ja hos alle dannede Mennesker, — det er den, som netop skal mættes, retledes, bringes ind paa nye Baner.

II.

Man kan ikke vente, at Pressen vil eller kan paa-tage sig denne Opgave i den nærmeste Tid. Dette siges ikke som nogen Bebrejdelse. De danske Blade er nu engang, som Folk vil læse dem. Og er de ikke det, gaar de ind. Men hidtil har det været haabløs Gerning at søge Folk interesserede for økonomiske Spørgsmaal, alene af den simple Grund, at man jo vidste, det ikke blev til noget alligevel.

Blandt den megen Fortræd, som vor golde politiske Kamp har gjort os, er ikke det det mindste, at Pressen er blevet vænnet af med den saglige Behandling af reale Spørgsmaal, fordi den udelukkende har kunnet begaa sig ved at være underholdende. Pressen er bleven ført i Armene paa Sensationen og bort fra sin naturlige Opgave: at vejlede den offentlige Mening ved klart og letfatteligt at oplyse den om, hvorledes Tingene virkelig forholde sig. Hvad den har vundet i Morsomhed, har den tabt i Værdighed.

Men i hvert Fald kan det dog kun blive Pressens Sag at belyse de enkelte økonomiske Spørgsmaal, som til enhver Tid staa paa Dagsordenen. Hvad der imidlertid er nok saa vigtigt er, som allerede sagt, at indføre den store Mængde af dannede Læsere i den økonomiske Videnskab. Dette kan selvfølgelig ogsaa delvis ske gennem Pressen, kun bliver det ikke Journalisternes, men Fagmændenes Opgave. Det er os, der paa en eller anden Maade have Lejlighed til indgaaende og stadigt at sysle med Nationaløkonomi, som det naturligt paahviler gennem Skrift og Tale at lægge Videnskabens Begyndelsesgrunde tilrette, at udbrede økonomisk Kundskab og Forstaaelse af Økonomiens Methode, — i det hele at give den dannede Almenhed Smag for den nationaløkonomiske Forskning.

Hertil turde altsaa Tidspunktet nu være fortrinlig egnet.

III.

Under disse Omstændigheder fortjener det særlig Opmærksomhed, naar Universitetets yngste statsvidenskabelige Professor, den baade i Ind- og Udland højt ansete Statistiker, Harald Westergaard, udgiver en »Indledning til Studiet af Nationaløkonomien«.

Allerede Titlen viser, hvad der er tilsigtet, og vi have altsaa netop her et Forsøg i den rigtige Retning paa det rette Tidspunkt.

For saa vidt er alt i den skønneste Orden.

Til Overflod har en Anmeldelse i nærværende Tidsskrift fra Kontorchef Emil Meyers kyndige

Haand slaaet fast, at der her er givet »den begyndende nationaløkonomiske Studerende et Grundlag, der skal fastholdes under hans senere Studium«.

Men just dette Udtryk er saa lidet rammende, at det alene — som hele Anmeldelsen — har givet mig Lyst til at nedlægge en Forvaring.

Hvis det maa være mig tilladt at bruge et Billede, saa vil jeg sige, at der for at klare Livets økonomiske Skær først og fremmest kræves Kendskab til Havets Geografi — foruden til Sejladsens Historik —, altsaa den Kundskab, som et Søkort kan give, — uden at man, som bekendt, derved bliver sat i Stand til et Skib at styre. En saadan theoretisk Kundskab maa være Grundlaget for alle senere Studier, hvilke da atter maa faa en mere topografisk o: speciel Karakter. Men Westergaards »Indledning« giver netop ikke dette. Den giver højst et Kompas.

Allerede dette, tror jeg, bør siges og begrundes.

Men ikke nok hermed. Det nye Kompas har desuden en Misvisning, som endnu ingen Anmeldelse har søgt at paapege, muligvis fordi sligt maaske ogsaa vilde ligge udenfor en Anmeldelses Rammer.

Men denne Misvisning er for mig saa skæbnesvanger, at jeg har følt det som en uimodstaaelig Trang at faa den paavist og nærmere bestemt. Thi i modsat Fald ligger der efter min Formening heri en Fare for vor nationaløkonomiske Forskning, vort nationaløkonomiske Studium, den hele opdragende Vejledning af vort Lands dannede Almenhed i nationaløkonomisk Kundskab.

Jeg skal søge at sige hvorfor.

IV.

Det vil herfor være nødvendigt at gaa nærmere ind paa Westergaards Bog.

Derefter ogsaa paa E. Meyers Anmeldelse. En slig Anmeldelse i et Tidsskrift som dette er aldrig nogen ligegyldig Sag, men i Tilfælde som nærværende er det særlig paaagtelsesværdigt, naar ogsaa Anmeldelsen misviser, endog stærkere end den anmeldte Bog. Man maa jo dog nødig ende i et helt andet Verdenshjørne. Og for mig, maa jeg tilstaa, lyde Svarene helt henne i Vest, naar jeg endnu ikke er kommet videre end til at spørge i Øst.

Vi tage Westergaards »Indledning« først.

Westergaard udvikler heri klart og overbevisende, hvorledes den ældre — den engelske, saakaldte klassiske — Nationaløkonomi vel ved første Øjekast gjorde Indtryk af at være en saa godt som fuldt færdig Tankebygning, men hvorledes dette senere har vist sig at være en Illusion. »Der stod vel en Bygning, men den manglede Fundamenter«. Eller rettere, den havde vel et enkelt, højst ufuldstændigt Fundament, idet man udelukkende gik ud fra Samfundstilstande, i hvilke der herskede den mest uhindrede Bevægelighed i alle Forhold, og hvor alle Samfundsmedlemmer ej alene vare besjælede af en stærk Selvinteresse, men ogsaa forstod at varetage den fuldt ud.

»Man vidste vel, at disse Forudsætninger ikke passede paa det virkelige Liv«. Man kunde umulig være blind for, at der i dette er mangfoldige andre Aarsager i Virksomhed. Men man opfattede disse som kun øvende Gnidningsmodstand, saaledes at de alminde-

lige Love, man udledede af de ovennævnte snevre Forudsætninger, vel kunne svækkes noget derved, men ikke omstødes.

For den senere, saakaldte historiske Skole og dens Efterfølgere maatte det derfor gælde om »at kritisere denne Bygning, at uddybe Forstaaelsen af Nationaløkonomiens Grundbegreber og at hævde de Forholds selvstændige Berettigelse, som den ældre Økonomi snarest havde opfattet som uvæsentlige, perturberende Aarsager (saasom Sædvane, Samfundsmoral o. s. v.).« Det er navnlig paa dette sidste Punkt, at den engelske Videnskab »havde sin Grundskade«, og saa snart der opstod Tvivl om, hvorvidt disse Perturbationer ikke i Virkeligheden førte til de modsatte Resultater af de valgte Forudsætningers, »maatte man selvfølgelig blive usikker overfor alle de praktiske Opgaver«. Denne Tvivl førte vel tilsyneladende til en Tilbagegang, men »denne tilsyneladende Tilbagegang var i Virkeligheden en Fremgang, idet man blev sig bevidst, at man ikke var færdig med Systemet, før man havde underkastet alle de fremsatte Aarsager en grundig Prøvelse. Der forelaa her en uhyre Erfaringsopgave, hvis Løsning vilde kræve en Mængde historiske, statistiske og psykologiske Erfaringer, som man ikke hidtil havde tænkt paa at indhøste«. Og Forfatteren tilføjer herefter med Rette: »Efter at være kommen til denne Erkendelse har Nationaløkonomien da ogsaa et langt større Krav paa at kaldes en Videnskab end tidligere.«

Meningen hermed synes at være tydelig nok. Næppe nogen Læser vil kunne forstaa denne Udvikling anderledes end, — for at tale med Forfatterens egne Ord, — at den ældre Nationaløkonomi »hvilede paa

Forudsætninger, som først maatte begrundes«, og at denne Begrundelse maa kræve et betydeligt Erfaringsarbejde. Det vilde da næppe være uberettiget eller unaturligt herefter at vente en Fremstilling af Nationaløkonomiens Grundsætninger, hvorved der netop toges vedbørligt Hensyn til de senere Aaringers empiriske Undersøgelser af »de mange forskelligartede Aarsager«, som sætte Samfundsmaskineriet i Bevægelse.

Hvor forbavset bliver man da ikke ved allerede Side 7 at erfare, at Forfatteren efter denne Indledning tværtimod vil gøre et Forsøg paa at fremstille de Resultater, som visse nyere Skoler ere komne til, der »væsentlig« have »bygget paa den samme Forudsætning som den ældre Nationaløkonomi, idet de ere gaaede ud fra« — ja, hvad tror man vel — »Selvinteressen som den vigtigste bestemmende Faktor«. Til Forsvar herfor anføres intet andet end en Bemærkning om, at disse Skoler særlig have kastet sig over Værdilæren, og at der »nu ikke kan være Tvivl om (!), at Værdilæren er det Punkt, hvor der er mindst Betænelighed ved at bygge paa denne Forudsætning«. Og denne simple Tilbagevenden til den lige i Forvejen saa skarpt kritiserede ældre Nationaløkonomis Undersøgelsesmethode motiveres kun ved den mulige Udsigt til »at komme et Spadestik dybere, end man hidtil er naaet«, — utvivlsomt et af dette lille Skriffs mest vellykkede Udtryk.

Nu har jeg selvfølgelig ikke overset, at Forfatteren Side 5 og 6 hævder, at et saadant Arbejde, som han her selv har givet sig i Lag med, ikke skal være det eneste, men at der jævnsides hermed bør gaa »et empirisk Arbejde«, hvorved man »efterhaanden ad Induk-

tionens Vej faar Klarhed over de forskellige Aarsagers Styrke og Retning«. Men just hvad herom udvikles, er mig ganske uklart.

Det hedder, at Nationaløkonomien skal have »en dobbeltsidig Opgave«, nemlig »dels ved Deduktion at udklare Forholdene paa Grundlag af de givne Forudsætninger, dels ved Induktion at gøre dette Grundlag rigere og rigere, saaledes at de Slutninger, man kommer til, komme til at passe bedre og bedre paa det virkelige Liv.«

Det er vel næppe tilfældigt, at disse tvende Opgaver ere opstillede i en Orden, som er omvendt af den, man paa Forhaand skulde vente sig. Den induktive Tæknings Methode bestaar, som bekendt, i 1) først at indsamle et Erfaringsmateriale af omhyggeligt bestemte og ordnede Kendsgerninger, dernæst i 2) hypotetisk at opstille en Forklaring, altsaa give en foreløbig Aarsagsbestemmelse, og først derefter 3) gennem Deduktion ud fra denne som valgt Forudsætning at prøve, om Følgeslutningerne svare til de indsamlede Erfaringer, for endelig i bekræftende Fald 4) gennem en Paavisning af, at ogsaa nye Erfaringer frembyde de samme Kombinationer, at søge Hypotesen stadfæstet (verificeret) og altsaa fastslaa Loven. Derfor ser det underlig bagvendt ud at begynde med at ville »udklare Forholdene« paa Grundlag af en enkelt Forudsætning, hvis fuldkomne, erfaringsmæssige Utilstrækkelighed man i Forvejen har søgt omhyggeligt at godtgøre — nemlig Selvinteressen —, og dernæst overlade det til andre bagefter »ved Induktion« (skal vel være empirisk Iagttagelse) efterhaanden at gøre »Grundlaget rigere og rigere«, for at de Slutninger, man

altsaa først senere, efter at dette er sket, kan komme til, kunne »passe paa det virkelige Liv«. I det hele taget kan Deduktion og Induktion ikke i denne Sammenhæng saaledes uden videre modsættes. Ingen induktiv Tænkning er selvfølgelig mulig uden Deduktion. »Al Induktion beror, hvad Bevisførelse angaar, paa en Deduktion«*). Lad være, at de forskellige Arbejder indenfor Induktionen, Indsamlingen af Erfaringsmaterialet paa den ene Side og Deduktionen paa den anden Side, mulig hensigtsmæssigst kunne udføres af forskellige. Utvivlsomt bliver det dog, at den induktive Tænkning ikke alene søger Klarhed over »de forskelligartede Aarsagers Styrke og Retning«, men først fuldendes ved en deduktiv Tankevirksomhed, som sætter Undersøgeren i Stand til gennem Hypotesens Begrundelse at konstatere Loven. — Derefter bliver der selvfølgelig atter i det enkelte praktiske Tilfælde, hvor Økonomiens Svar afæskes, Spørgsmaal om en deduktiv Anvendelse af de fundne (almindelige) Love.

Striden mellem de tvende Hovedretninger indenfor Nationaløkonomien bestaar altsaa ingenlunde deri, at man fra den realistisk-historiske Skoles Side skulde bebrejde den abstrakt-manchesterlige Skole, at denne anvender Deduktion. Selvfølgelig maa ogsaa den førstnævnte Skole saavel anerkende som bruge Deduktionen, nemlig for det første som Led i den empiriske (induktive) Eftersøgelse af Aarsagerne (Loven) og dernæst ved disses Anvendelse til Forklaring af det virkelige Livs enkelte praktiske Spørgsmaal. Modsætningen mellem de tvende Retninger kan derfor heller ikke løses eller over-

---

*) Har. Høffding: Formel Logik. 2den Udg. 1889.

vindes ad den af Westergaard anviste Vej, nemlig ved baade at bruge Induktion og Deduktion. Enten maa han nemlig derved mene netop den Methode, som Logikerne benævne induktiv Tænkning, — og som altsaa bestaar i først gennem Erfaringen at søge fastslaaet det nødvendige »Grundlag« af virkelig tilstedeværende Forudsætninger (Aarsager), dernæst at prøve, om de heraf ved Deduktion udledede Slutninger »komme til at passe paa det virkelige Liv« —, eller ogsaa maa hans Mening være den, at økonomiske Love lade sig umiddelbart finde ved Deduktion ud fra en vilkaarlig valgt, bevidst hypothetisk Forudsætning. Men her staar netop Valget.

Ogsaa den østrigske Skole (Menger) taler vel ligesom Westergaard om tvende Veje, som Nationaløkonomien maa betræde, nemlig den realistisk-empiriske og den exakte. Men jeg formaar dog ikke at se andet, end at Meningen hermed er en ganske anden. Menger udvikler nemlig, hvorledes den første af disse kun kan give de enkelte, individuelle økonomiske Fænomener uden nogensinde at naa frem til Love i Ordets strenge Forstand. Ifølge denne Forfatter udelukker selve den realistiske Methode (Induktionen) Muligheden af at naa frem til den exakte (theoretiske) Erkendelse. Da imidlertid en saadan maa være den økonomiske Videnskabs sidste og sande Maal, ere vel Bestræbelserne for at konstatere de konkrete, enkelte Fænomener ikke overflødige. Men Hovedsagen maa dog for den økonomiske Forsker blive den: gennem Deduktion ud fra de simplest mulige Grundelementer at naa frem til Fastsættelsen af egentlige Love, hvilket da ogsaa kun lader sig naa ad denne Vej. Naar man derfor gør den

Indvending mod disse Loves Gyldighed, at deres Følgeslutninger ikke stemme overens med den praktiske Virkelighed, saa tager Menger i Modsætning til Westergaard Konsekvensen helt ud ved udtrykkelig at udtale, at netop ethvert Forlangende herom ogsaa vilde være en uvidenskabelig Naivitet, der røbede det fuldkomneste Ubekendtskab med videnskabelig Methode. Medens Westergaard synes at fordre, at de Slutninger, man kommer til »ved gennem Deduktion at udklare Forholdene paa Grundlag af de givne Forudsætninger«, efterhaanden skulle passe »bedre og bedre paa det virkelige Liv«, saa er Mengers Mening næppe nogen anden end den, at man ved at tilvejebringe en saadan Overensstemmelse netop vilde berøve de fundne Love deres videnskabelige (exakte) Gyldighed. For Menger staar det saaledes, at da den theoretiske Nationaløkonomi paa ingen Maade har den Opgave at forklare os de økonomiske Fænomeners almindelige Natur, men kun at sprede Klarhed over en af de vigtigste Sider af det økonomiske Menneskeliv, saa er det simpelthen en Latterlighed at ville gaa ud fra andre økonomiske Motiver end Egennytten. Enhver virkelig videnskabelig Undersøgelse maa, for at naa et Resultat, nøjes med at betragte en enkelt Side af Sagen og altsaa bevidst og forsætlig bortse fra alle de andre.

Overfor denne Betragtningmaade har man imidlertid gjort opmærksom paa, at det dog nok turde være en skæbnesvanger Misforstaaelse, at man gennem den methodiske Bearbejdelse af Masse-Erfaringer ikke skulde kunne naa frem til en exakt-theoretisk Erkendelse, til virkelige Love, men at dette kun var muligt gennem deduktive Slutninger ud fra simple Grundelementer.

En saadan Paastand er ogsaa i sig selv midt i Naturvidenskabernes og Induktionens Aarhundrede ligefrem ubegribelig. I sine Konsekvenser fører den nemlig til en omfattende Tvivl om samtlige Naturloves Gyldighed, saa vist som disse netop ere fundne ad Induktionens og Generaliseringens Vej og i de fleste Tilfælde heller ikke kunne findes paa anden Maade. Naar Menger hævder, at en selv nok saa paalidelig Iagttagelse af Virkeligheden ikke kan indeholde nogen Garanti for Tilfældets uforandrede Gentagelse, saa kunde vel en saadan Bemærkning have haft sin Værdi i Humes Dage. Men nutildags skulde man dog tro, at alle Erkendelsestheoretikere kunde samles i Enighed om, at netop de til Grund liggende (subjektive) Forudsætninger eller Love for hele vor Tænkning ligefrem paanøder os Overbevisningen om denne Garanti eller i sig selv indeholder denne Garanti. Ja, Sagen er vel endogsaa denne, at selv de exakte Slutninger, der ifølge den Mengerske Betragtning udelukkende ere at anse som videnskabelige, som f. Ex. i de matematiske Discipliner, erkendelsestheoretisk bygge paa ganske de samme Forudsætninger, der nødsage os til at tro paa Muligheden af at kunne naa almengyldige Love gennem induktiv Tænkning.

Hvad man nu ganske vist maa indrømme den østrigske Skole er dette, at hvis man paa det økonomiske Omraade var stillet ligesom i Mathematiken, saaledes at de oprindeligste Grundelementer i al deres Simpelhed vare engang for alle givne eller fastslaaede, saa vilde den eneste naturlige videnskabelige Methode være den med logisk Skarphed at deducere sig Reglerne til gennem forskellige Kombinationer af disse Elementer. Men det er netop dette sidste, som den historisk-realistiske Skole,

efter min beskedne Mening med Rette, benægter. I de Videnskaber, der omfatte Resultaterne af menneskelig Tænken og Tragten, menneskelige Følelser og Handlinger, er der endnu saa langt tilbage, inden vi kunne naa disse sidste Grundelementer, at man alene derfor i en uoverskuelig Tid maa være udelukkende henvist til den empiriske (induktive) Methode. Den videnskabelige Psykologi har endnu langt tilbage, inden den naar saa vidt, at den Mengerske Methode med Held lod sig anvende. —

Men, kunde man sige — og dette er en hyppig Indvending mod lignende Tankegange —, hvorledes skulde man overhovedet kunne løse saa vanskelige Opgaver som dem, det økonomiske Liv frembyder, naar det paa Forhaand skulde være En forment at begrænse dem paa passende Vis. Man maa have Lov til netop i et Forhold som det anførte, at vælge sine Forudsætninger saa simple som muligt, at undersøge Virkningerne af den enkelte Aarsag i dens Renhed ved at se bort fra (eliminere) alle iøvrigt medvirkende Omstændigheder. Det gælder netop ved Løsningen af ethvert Problem om at kunne isolere det.

Nu kan vel en saadan Betragtning i sin Almindelighed være rigtig nok. Men just derfor dur den heller ikke som Indvending. Hvad Ingen vil bestride, kan der heller ikke blive Strid om. Et er imidlertid, at det ved en Undersøgelse kan være rigtig eller nødvendigt at begrænse (isolere) Opgaven, et Andet er, om det derfor er berettiget stadigt og ubetinget at gaa ud fra en enkelt vilkaarlig Forudsætning — i dette Tilfælde: Egennytten — uden nogensinde at drage andre Forudsætninger, andre Antecedenter ind under Under-

søgelsen. Det skal villig indrømmes, at der ved denne Fremgangsmaade netop af de ældre Nationaløkonomer er vundet betydningsfulde Resultater for den økonomiske Forskning. Det vilde derfor ogsaa være bornert uden videre at benægte Muligheden af, at der ligeledes fremtidigt kunde naas noget værdifuldt ad denne Vej, hvad alene mange af den østrigske Skoles virkelig skarpsindige Undersøgelser tilstrækkelig synes at tyde paa. Men hvad man paa det allerbestemteste maa forvare sig imod er denne samme Skoles Tro paa, at hin Methode er den egentlig saliggørende, den eneste virkelig videnskabeligt mulige, eller dog — som den ærede Anmelder af Westergaards Bog her i Tidsskriftet udtrykker sig — den, som »ubetinget« har »Fremtiden for sig«. Og her komme vi da endelig til den afgørende, uforsonlige Modsætning mellem Manchester-Økonomiens Epigoner paa den ene Side, og den realistisk-historiske, saakaldte kathedersocialistiske Retning paa den anden Side.

Fra sidstnævnte Side har man altid taknemmelig erkendt, at det netop paa Værdiundersøgelsernes Omraade havde været — og kunde være — særdeles nyttigt at gaa ud fra Selvinteressen »som en tilsyneladende fast Størrelse« for at forklare de allersimpleste Markedsforhold. Men naar man nu synes at tro, at man for stedse og overalt skal kunne blive staaende herved, eller med Westergaard hævder, at man herved kan naa frem til et »Enhedsprincip, hvorved de forskellige Afsnit af Nationaløkonomien kunne knyttes sammen«, saa maa man være berettiget til af al Magt at gøre Indsigelse.

For det første synes det besynderligt at forlange eller blot tro paa Rimeligheden af, fordi man til en

enkelt Række Undersøgelser med Held har kunnet benytte den Methode at se bort fra alle andre psykiske Aarsager end Selvinteressen, denne Fremgangsmaade derfor skulde være uafviselig nødvendig ved alle Undersøgelser. Saa meget mere maatte det da i og for sig synes naturligt eller nødvendigt derefter at skride til Undersøgelsen af de økonomiske Fænomener under helt andre Forudsætninger, fra helt andre Sider. Hvor megen Nytte end et Tanke-Experiment —, thi saaledes bør rettelig denne Methode benævnes, — er i Stand til at byde Forskeren, saa er det dog en ret forbløffende Fordring og et højst ejendommeligt Program for en Videnskab, at der altid skal vælges det samme Tanke-Experiment.

Men dernæst kan et sligt Experiment være aldeles vildledende. Schmoller nævner det Tilfælde, at en Kemiker ved Undersøgelsen af den atmosfæriske Luft efter den Mengerske Grundsætning udelukkende vilde tage Kvælstoffet i Betragtning som Luftens overvejende Bestanddel, og tilføjer, at man da selvfølgelig strax vilde jage ham ud af Laboratoriet. Endnu værre stiller det sig dog i de mange Tilfælde, hvor selv en løselig Betragtning er tilstrækkelig til paa Forhaand at sige En, at den saakaldte Selvinteresse ingenlunde kan ventes at ville være den vigtigste Faktor. I saadanne Fald tør man selvfølgelig ikke nægte, at de Slutninger, der saaledes drages ud fra vilkaarlig valgte Forudsætninger, kunne have logisk Gyldighed. Men denne Gyldighed er vel at mærke af ren hypothetisk Art. Det er det, som man endelig maa holde fast ved.

Menger indrømmer nu ikke alene for sit Vedkommende dette, men anser det endogsaa for et Fortrin mere,

eftersom det jo dog vilde være fuldstændigt uvidenskabeligt at vente sig Overensstemmelse med det praktiske Liv.

Dette Standpunkt er i sig selv uangribeligt. Men til Gengæld er det kun lidet frugtbart. Thi hvor skarp-sindig man end kan drage sine Slutninger, til en Forklaring af Virkeligheden vil man ikke naa frem, — og skal man altsaa heller ikke naa frem. Men netop dette sidste er det saa hartad umuligt at faa almindelige Mennesker til at holde fast paa. Uvidenskabelige Naturer, som de fleste ere, lade de Godtfolk sig friste af de opstillede Sætningers imponerende Klarhed og fare med disse ophøjede videnskabelige Læresætninger lige midt ud i det plumpe, praktiske Liv for uden videre at bringe dem til Anvendelse, som om det var almindelige Tommestokke og Alenmaal. Men disse hellige Love ere skøre Sager, som man skal lade staa i Templerne. Kun der ere de smukke at se til og nemme at faa Forstand af, Berøring af profane Hænder taale de ikke.

Videnskaben fremstiller f. Ex. Frihandelens Fortræffelighed, vel at mærke mellem Idealstater og under Forhold, som aldrig have existeret, — og strax anvender en flink Manufakturhandler det uden videre paa Danmark i 90erne. Naturligvis kan man ikke bebrejde Videnskabens Ypperstepræster denne Lægmandens uvidenskabelige Misforstaaelse. Men ikke desto mindre synes den at være højst tilgivelig. Praktiske Folk ville altid have saare vanskeligt ved at begribe, at Videnskaben ikke skal være til nogen Nytte i det praktiske Liv, men kun et sindrigt Tankespil at ligne med Løsningen af Skakopgaver og Logogrifer.

Og her staa vi da ved Sagens Kærne, det afgørende Skillepunkt mellem den »moderne« og ældre Nationaløkonomi og den realistiske Skole. Den sidste giver den praktiske Mand Ret: en Theori skal prøves paa, om den slaar til i Virkeligheden. Og gør den ikke det, er det Praxis, som har Ret, og Theorien, som har Uret.

At finde og fastslaa det Løsen, jeg en Dag hørte Brentano udtrykke i de Ord: »Das Leben hat immer Recht«, — det har i Virkeligheden været Nationaløkonomiens Historie fra Adam Smith-Ricardo og indtil vore Dage.

Den ældre engelske (klassiske) Nationaløkonomi forsøgte ved at drage Slutninger ud fra visse enkelte, vilkaarligt valgte Forudsætninger at danne sig en Række (ideale) Billeder af, hvorledes Forholdene vilde forme sig. De vundne Resultater bleve derved paa engang Lovene for, hvorledes det økonomiske Liv var, og Fordringen om, hvorledes det burde være. Saa langt som de valgte Forudsætninger rakte, viste det sig ogsaa, at disse Tænkere havde Ret, d. v. s. at de havde deduceret med rigtig Logik. Heller ikke kan man nægte, at selve Valget af disse Forudsætninger for sin Tid var genialt truffet. Menneskeslægten trængte dengang til et Kursus i Individualisme. Og hine Tænkeres store Fortjeneste er da netop den mægtige Ensidighed, hvormed de satte Postulatet om Individets naturlige Frihed, Ret og Evne ind i Verden, ved uden videre at slaa det fast som det selvfølgeligste, ja eneste mulige Udgangspunkt.

Men efterhaanden som Tiden er gaaet siden da, ere ogsaa de skæve Følger af Ensidigheden komne mere og

mere for Dagen. Mange have de Tilfælde været, hvor Forudsætningerne have vist sig bristende og Lovene altsaa magtesløse. Theori efter Theori har lidt Skibbrud, er strandet paa det virkelige Livs Skær. Og da Livet altid har Ret, har Opgaven for den følgende Tids Nationaløkonomi altsaa stadig maattet være den at tage Theori efter Theori op til ny Behandling og omforme dem efter Virkeligheden. Som Knappestøberen i »Per Gynt« har den stadig maattet bruge Støbeskeen.

Men da dette er en besværlig og omstændelig Sag, saa have nogle Økonomer paa den sidste Tid forsøgt at bryde ud og tage det hele paa en ganske anden Maade.

Den ældre (klassiske) Nationaløkonomis Styrke var netop dens Kulsviertro paa sine Forudsætningers reale Almengyldighed. Men da det virkelige Liv nu engang ubarmhjærtig har tilintetgjort eller dog røkket ved denne Illusion, saa er dette naive Troens Standpunkt for en »moderne« »Videnskabsmand« blevet en Umulighed. Skal da Udgangspunktet alligevel fastholdes, saa maa det ske par dépit, — hvilket sikkert ogsaa er den psykologiske Forklaring for Mengers Vedkommende. Og saa maa altsaa Manøvren blive den, at man vender op og ned paa hele Sagen og siger: Ja, naturligvis har de Love, vi opstille, kun hypothetisk Gyldighed, men de skal heller ikke have anden. De skulle nemlig være exakte, og exakte kunne de kun blive, naar man kan gaa ud fra visse simple Grundelementer som givne og saa deducere sig Lovene til. Til Ordet Lov i dets videnskabelige Betydning knytter sig altid Forestillingen om en Nødvendighed, og en saadan have netop vore Love, nemlig en logisk Nødvendighed. Og anden Lov-

gyldighed, anden lovmæssig Nødvendighed anerkende vi ikke som videnskabelig.

Den sidste Paastands erkendelsestheoretiske Besynderlighed har jeg allerede ovenfor berørt. Om hele Standpunktet skal jeg kun tilføje følgende.

Som man ser, er det i Virkeligheden den gamle Historie, den gamle Strid mellem Theori og Praxis. Vi kende allesammen den undskyldende Talemaade, som overbærende og velvillige Praktikere stundom have paa rede Haand overfor Theorier. Theori, sige de, er ét, Praxis et andet; Theorien kan jo være god for sig, men i det praktiske Liv slaar den naturligvis aldrig til.

Der ligger heri ganske ubevidst det samme, som Menger hævder for sin »Videnskab«: man maa ikke forlange, at hans Theorier skulle slaa til i det virkelige Liv, — dertil ere de meget for fine. En rigtig fornem, videnskabelig Theori skal netop kendes paa, at aldrig noget Menneskebarn med sund Sans i Livet vilde falde paa at anvende den i det praktiske Liv.

Men just dette er det, som er pinegalt. Mellem Theori og Praxis skal der ikke være uforsonlig Modsætning, men fuld Overensstemmelse. Og mangler denne, er det Theorien, som er gal, — ej alene praktisk, men ogsaa theoretisk taget.

Og saalænge man ikke kan faa Theorien til at slaa til i det praktiske Liv, er der intet andet at gøre end at lave Theorien om og om igen.

Netop dette er den induktive Tænknings Vej. Som vi alt have set, bruger ogsaa denne Hypothesen, men vel at mærke som et foreløbigt Forklarings-Forsøg. Den bruger Hypothesen, fordi der

ingen anden Vej er at gaa end at prøve sig frem, naar man skal finde en Sætning, som udtrykker det i de vundne Erfaringer liggende Forhold mellem Begreberne. Hypotesens videnskabelige Karakter beror da paa, om den er det logiske Udtryk for alle givne Erfaringer. Men til en Lov bliver den først ved at stadfæstes (verificeres), hvilket kun kan ske ved Paa-visning af, at alle nye Erfaringer frembyde de samme Kombinationer som de, paa hvilke Hypotesen byggedes. De skiftende Hypoteser ere altsaa de nødvendige Gennemgangsled til Opnaaelsen af den almene lovgyldige Forklaring af Virkeligheden, som er Undersøgelsens Maal. Men den saakaldte moderne nationaløkonomiske Skole vil derimod, kuriøst nok, bruge Hypotesen til fornemt at tage Afstand fra selve Virkeligheden, til at slippe bort fra selve Opgaven: Forklaringen af Virkeligheden.

Dette er altsaa Sagen. Vil man vide Besked med det virkelige Liv eller vil man det ikke? Her staar Valget, — her skal der springes.

V.

Forgæves vil derfor Westergaard søge som Kolossen paa Rhodos at staa med et Ben i hvert Standpunkt.

Emil Meyer vil ogsaa trække det andet Ben over til »de nyere østrigske Nationaløkonomers« Standpunkt. »Det er det Standpunkt«, siger han (Side 213), »som med al Anerkendelse af den historisk-statistiske Forsknings Betydning og Uundværlighed,

hævder Nødvendigheden af den deduktive Vej til at finde Aarsagssammenhængen mellem Fænomenerne«.

I disse sidste Ord have vi naaet Kulminationen. Naar man er kommen saa vidt, at man vil finde Aarsager ad deduktiv Vej, ja endog slet ikke erkender, at der gives nogen anden Vej, men at denne er den eneste (den nødvendige) til at finde Aarsager, saa hører for mig al Forstaaelse op. Jeg maa ærligt tilstaa, at jeg i min Ukyndighed er ude af Stand til at begribe, hvordan man bærer sig ad med at finde Aarsager ad deduktiv Vej. Med mindre Deduktionen er et Led i en induktiv Undersøgelse. Men dette er dog vist næppe Meningen, — i hvert Fald er den da udtrykt paa højst usædvanlig Vis.

Efter at Emil Meyer har draget Westergaard helt og holdent over til denne ejendommelige »Undersøgelsesmethode«, er det ikke mere end billigt, at han sørger for at overtøye Folk om, at der paa hans Side er godt at være. »Dette Partistandpunkt«, siger han, derfor, »er ubetinget det, som har Fremtiden for sig.« Man kunde i Sandhed fristes til at spørge, om mindre ikke kunde gøre det. End ikke om nogensomhelst Betingelse vil han høre Tale. Efter at alle filosofiske Forsøg paa at begribe det Ubetingede hidtil ere strandede, er det endeligt fundet, — det er den Mengerske Undersøgelsesmethodes Fremtid, et »Partistandpunkts« Fremtid. »De saa og de saa, og saa var det ikke andet end en lille Stump af et Straa.«

— Naar nu E. Meyer videre om Formen i Westergaards Bog bemærker, at den »paa intet Punkt er uklar«, saa er jeg atter her saa uheldig at være uenig med den ærede Anmelder. Eller maaske

rettere: saa heldig, — i hvert Fald giver netop den Uklarhed, som Bogens Indledning efter mit Skøn lider af, mig Haab om, at Emil Meyer ogsaa har Uret med Hensyn til Westergaards »Partistandpunkt«. Naar der engang falder Lys over de første 7 Siders Dunkelhed, saa nærer jeg en sikker Fortrøstning til, at Westergaard er bleven ked af sin umagelige Stilling, og vil ses at befinde sig staaende med bægge Fødderne plantede i Jorden paa min Side.

Lad mig sige, hvad der synes mig at tyde herpaa.

VI.

Under selve Værdiundersøgelsen klarer Westergaard sig stolt med den nye Methode. Kun til Slutning, da han kommer ind paa den objektive Værdi, begynder han at føle Trang til »statistiske Iagttagelser«. Og derefter bliver denne Trang til Indsamling af Erfaringsmateriale føleligere og føleligere. For »Kapitalens« Vedkommende ender han med at slaa fast, at »Opgaven« endnu er »i ringe Grad belyst«, og at »dens Løsning vil kræve en overordentlig Mængde Iagttagelser og Beregninger«. — For »Arbejdets« Vedkommende hedder det efter en længere Udvikling, at »før der foreligger et meget udførligt og indtrængende Iagttagelsesmateriale, vil det (derfor) være meget vanskeligt at udtale sig paa tilfredsstillende Maade om de Love, der faa Indflydelse paa Arbejdslønnens Højde« (S. 69). — Om den Virkning, som Konjunkturer, Held, personlig Dygtighed o. s. v. udøver paa Fordelingen, hedder det Side 82, at den »uden et meget omfattende Iagttagelsesmateriale er umulig at bestemme«. Og om det endnu vigtigere

Spørgsmaal, Fordelingen mellem Kapitalrente og Arbejds løn, siger han endelig, endogsaa rent programmæssig, paa Bogens sidste Side: »Økonomien maa ind paa en Række udførlige statistiske Undersøgelser for at faa Materiale til Spørgsmaalets Besvarelse«.

Westergaard vil saaledes ikke bort fra Virkeligheden, han mener det alvorligt med at faa »Klarhed« over »de forskellige Aarsagers Styrke og Retning« ad »Induktionens Vej«, uden at nære nogen videnskabelig Mistillid til denne Tænkningssarts Paalidelighed. Besynderligt vilde det jo ogsaa være, om netop vor Statistiker par excellence, Danmarks eneste videnskabelige Statistiker, skulde tvivle om Empiriens og Induktionens Gyldighed og Magt. Endog den Indvending mod denne Methodes Anvendelse paa dette Omraade, at det praktiske Liv er meget for broget og sammensat til, at det skulde være muligt at »isolere de forskellige Aarsager«, afviser han udtrykkelig selv med de Ord, at Opgaven vel er indviklet, »men umulig synes den paa Forhaand ikke at være«.

Naar han derfor alligevel vil skyde Genvej til Maalet og synes i alt Fald for en Del at have Lyst til at springe det nødvendige Arbejde over, saa kan jeg ikke tænke mig, at Grunden kan være nogen anden end en Slags videnskabelig Utaalmodighed.

Induktionen er ham for »langsom«.

VII.

Det kan tænkes, at Westergaards Mening er den, at det dog vilde være det sikreste, det rationelleste, om man kunde have et Par enkle, simple, erfarings-

mæssig godtgjorte Grundelementer at deducere ud fra. Endnu ere vi ganske vist langt fra saa vidt, men de faa, vi alt have, maa vi foreløbig lade os nøje med og bruge saa langt, vi kunne.

Mulig er det noget saadant, han tænker paa, naar han kræver, at man efterhaanden »ved Induktion« skal gøre »Grundlaget af de givne Forudsætninger« »rigere og rigere«, og naar han saa nøjes med Selvinteressen, er det blot rent foreløbigt og begrænset. Men i saa Fald burde det udtrykkelig være sagt, at denne Induktionsvirksomhed ikke, saaledes som man skulde tro efter det Side 6 sagte, tænkes faldende paa det økonomiske, men derimod paa det (empirisk)-psykologiske Omraade. Og dernæst turde selv som blot foreløbigt Grundlag den saakaldte Selvinteresse være en saare spinkel Basis, eftersom endog dette Begreb ingenlunde til Dato er blevet klart afgrænset og bestemt af den videnskabelige Psykologi. Selv hvor der er Tale om »Børsspekulationer eller om Handel paa Verdensmarkedet«, maa jeg for mit Vedkommende erkende, at jeg ingen ret god Mening kan forbinde med Westergaards Udtalelse om, at »Selvinteressen der vil være saa godt som eneraadende«. Maa man end indrømme dette i ubestemt Almindelighed, saa indser jeg ikke, hvorledes man derved er kommen Sagen synderlig nærmere. Hvad skal derved i det hele forstaas? Hvilken Oplysning er dermed givet? Mener man f. Ex., at alle Deltagerne udelukkende ledes af et velforstaet Hensyn til at tjene saa mange Penge som muligt i Øjeblikket. I saa Fald er Sætningen utvivlsomt gal. Kurserne og Priserne influeres, ja bestemmes ofte af Indflydelser, hvis Ophavsmænd vilde tage endog et positivt Tab

strax for senere at vinde. Alene denne Omstændighed, at hele Skønnet over, hvad der i et saadant Tilfælde kan være rigtigt, er og maa være fuldstændig individuelt forskelligt, uden at der i det hele gives et objektivt rigtigt Skøn, gør det i det praktiske Liv temmelig haabløst at ville regne sig til noget ud fra Begrebet Selvinteressen. Alle bedømme og maa, selv bortset fra Klodrianerne, hver efter sine Kilder bedømme deres Interesser saa forskelligt, at man i Virkeligheden ikke bliver stort klogere — udenfor »de simpleste og lettest overskuelige Tilfælde« i hvert Fald —, fordi man vælger Selvinteressen til Udgangspunkt. Et mere overfladisk og intetsigende Begreb end Selvinteressen skal man i det hele lede længe efter. At tale om Selvinteressen er kun at give Vanskeligheden et Navn, ikke at løse den.

Westergaard synes da ogsaa stadig selv at have en Følelse af det svage ved sit Udgangspunkt, det utilfredsstillende i sine Resultater. I Stedet for, som man skulde vente sig efter Forfatterens egne Ord Side 5, at se »et afgørende Forsøg paa at fastslaa positive Resultater«, faar man hvert Øjeblik den Slags Udtalelser som, at enhver Person har sin egen individuelle Værdiskala, og at det vilde være »en Opgave, der grænser til det umulige, at finde alle disse Skalaer«, og at »saalænge der mangler Iagttagelser vedrørende den subjektive Værdi (sic!), vilde alle (saadanne) Tal-eksempler tage sig mere eller mindre fantastisk ud« o. s. v. Ved Sidebemærkninger, som f. Ex., at »det naturligvis for en Del kommer an paa, hvem der er den bedste Handelsmand«, »paa den enkeltes Handels-

talent«, peges der desuden stadig udover Forudsættningens Ramme.

Hvad Resultaterne angaar, ere de just heller ikke overvættets nye eller forbløffende. Der synes næppe at udkræves noget matematisk Apparat*) eller en hidtil uanet Skarpsindighed for at fastslaa, at »som Regel Brugsværdien af en Vare vil voxe med Mængden«, men at »Tilvæksten bliver forholdsvis mindre og mindre efterhaanden som Forraadet voxer«. Og naar han kommer til »Hovedopgaven« og løser denne ved at paapege, at Ligevægtpunktet mellem Udbud og Efter-spørgsel er naaet, naar Grænsenyttens af de enkelte Varer forholde sig som Priserne, saa er heller ikke dette overvældende.

Med Rette opkaster da Forfatteren ogsaa her det Spørgsmaal selv, »om der er vundet noget ved hele denne Tankerække« (!?). Og hertil svares der, at det allerede er noget at faa at vide, at den objektive Værdi er afhængig af den subjektive. Dette har nu ganske vist sin ubestridelige Betydning, men man skulde ogsaa synes, at det var hurtigt set og hurtigt sagt. Og trøstesløst er det at høre, efter at have betragtet saa mange Rektangler og Kurver, at man ved denne simple Sætning er »kommen saa langt ind i Værdispørgsmaalet, som man for Øjeblikket kan naa«. Vil man videre, maa man have — »statistiske Iagttagelser«.

Endnu glimter der dog en Trøst frem. Man har »allerede nu et Overblik over visse almindelige For-

---

*) For Fremstillingsformens Vedkommende maatte W. efter mit Skøn hellere have fulgt Menger end Jevons, hvis Lære desuden i det hele taget ikke giver nogen almen Værdilov.

hold« og kan fastslaa en »vigtig Sætning« ved Hjælp af denne Lære om Grænsenyttten. Og hvad tror man det er for en? Ingen anden end den gamle Sætning, »at naar to Parter handle med hinanden, ville de som Regel bægge vinde derved«. Forklaringen er den, at »de faa den størst mulige subjektive Værdi«. Dette er imidlertid ikke overraskende Side 31, naar man Side 13 og Side 28 har hørt, »at Vedkommende altid vil søge at faa den størst mulige subjektive Værdi«.

For de øvrige Afsnits Vedkommende formaar jeg endnu mindre at opdage de »nye Tanker« og den »dybere Forstaaelse«. Behandlingen af Jordrenten adskiller sig ikke synderlig fra ældre Økonomers, i Afsnittet om Kapitalen skyldes den mest slaaende Bemærkning Wagner, og naar han om Arbejdslønnen ender med at »være tilfreds« med at kunne paavise visse »Tendenser«, saa maa man ogsaa herom sige, at man har set saa galt før. Mig minder det paafaldende om de Skoler, der blive »staaende ved de almindelige Betragtninger«.

Og med »Enhedsprincippet« gaar det saaledes, at det nærmest synes stadig at være til Ulejlighed.

VIII.

Hvad der da ligger mig paa Hjærte at faa sagt, er dette: det er ikke den Vej, vi skal.

Hvis Sagen blot var den, at Westergaards Bog kunde være en bedre Vejledning, fik det endda at være. Vi er ikke her i Landet forvænt med gode systematiske Fremstillinger af Nationaløkonomien.

Men den vildleder snarere, end den vejleder.

Og Danmark er for lille og for fattigt et Land til at have Raad til at holde en Luxusvidenskab, som hører hjemme i Skyerne eller endog oven over Skyerne, der, hvor Himlen altid er blaa. Vi skulle tværtimod have en taalmodig, empirisk Arbejdsvidenskab med bægge Fødderne paa Jorden. Har Danmarks Lidenhed ikke andre Fortrin, det har den dog, at Landet er til at magte i deskriptiv og statistisk Henseende, — Arbejdet er dog i hvert Fald overkommeligt.
